

NOOIT TE OUD VOOR EEN BLOG

Prent van A. Cardon naar een tekening van W. Neering uit Sara Burgerhart van Betje Wolff en Aagje Deken (1782)

't kwam mij voor dat zij in zich zelf zeide : „Ei kom, om thee te schenken is hij echter nog al vrij gebruikbaar.”

Op het Marnixcollege in Ede maakt havo 4 al twee jaar een blog vol historische letterkunde. Een uitdagende en eenvoudig zelfstandig uit te voeren opdracht waar goede resultaten mee worden behaald.

TWAN ROBBEN & ANNEMIEK DE ROO-KOUWENBERG

Het viel ons niet mee de historische letterkunde aan de man te brengen. Havo 4 kon meestal nog net gemotiveerd worden om in twee tot drie lessen een middeleeuws ridderverhaal tot zich te nemen, maar daarna schoot onze didactiek nogal eens tekort. De laatste twee jaar hebben we echter positieve ervaringen opgedaan door leerlingen een blog te laten maken waarin ze hun ervaringen met oude teksten een plek dienen te geven. Ons enthousiasme werd versterkt doordat wij leerlingen op deze manier eenvoudig aan het werk kregen, terwijl we toch betrekkelijk leken zijn op het gebied van de sociale en digitale media. Hieronder geven we een beeld van onze werkwijze en de behaalde resultaten.

Intentie en kader

Wanneer je historische letterkunde onderwijst op de havo, ontkom je er niet aan om te vragen naar het nut en de noodzaak ervan. Literatuur die zo ver van de beleveningswereld van die leerlingen staat, wat moeten ze ermee? Paarden voor de zwijnen. Natuurlijk kunnen we ons hier gemakkelijk van afmaken: het staat in de exameneisen voor het vak Nederlands. Dus moet het. Dat is een wel erg slaafs volgen van onderwijsbeleid. Voor ons is het belangrijk dat leerlingen een globaal beeld krijgen van de verschillende periodes, een vorm van bildung dus. Daarnaast vinden we het belangrijk dat leerlingen in elk geval af en toe iets in die oudere literatuur kunnen herkennen.

Met enkele andere kenmerken van havodidactiek in het achterhoofd (tempo en spanning in les houden, herkenbaarheid van het onderwerp is essentieel, goed aansluiten bij de al aanwezige kennis), meenden we deze

doelen te kunnen bereiken wanneer we een praktische opdracht zouden ontwerpen waarmee leerlingen vooral zelfstandig en actief bezig moesten zijn. Het artikel van Braaksma, Van den Bergh en Rijlaarsdam (2011) over de positieve effecten van hypertext schrijven, inspireerde ons daarbij tot een blogopdracht. Een hypertext is een digitale tekst met directe verwijzingen (hyperlinks) naar andere teksten/websites. De schrijver van hypertexten moet extreem goed weten hoe hij zijn informatie presenteert, opdat de lezer niet verdwaalt in de tekst. Jonge, onervaren schrijvers kunnen zich zo verder bekwaamen in het structureren en beschrijven van informatie. Bovendien krijgen leerlingen beter grip op de lesinhoud door de specifieke structuur van hypertexten. Een dubbel leer-effect dus.

Zowel de literatuurgeschiedenis als de schrijfvaardigheid zou dus gebaat kunnen zijn bij de opdracht. Om het belang (en daarmee de motivatie) voor de leerlingen nog meer te vergroten, hebben we deze opdracht ook als schrijfvaardigheidstoets mee laten tellen in ons pta.

Lessenreeks en de opdracht

Als introductie op de literatuurgeschiedenis lezen we 'Lanceloet en het hert met de witte voet'. De leerlingen schreven daarover een blogtekst voor havo 3-leerlingen waarin ze hun leeservaringen verwoordden. Vooral dienden ze te laten zien waarom dit boek voor de hedendaagse (jonge) mens nog interessant is. Ze mochten een en ander ook met beeldmateriaal (tekeningen, filmpjes, verhelderende links) verduidelijken. Als ze voorbeelden konden bedenken van moderne bewerkingen van ridderverhalen, dienden ze daarnaar te verwijzen.

Hierna verdeelden we de klas in groepjes. Ieder

groepje (van twee tot vier leerlingen) moest een weblog maken waarin de Nederlandse literatuurgeschiedenis centraal staat. Dat deden zij zelfstandig. De antwoorden op de begeleidende opdrachten, waarbij leerlingen historische kennis moesten opzoeken en verwerken, dienden zij een passende vorm te geven in hypertext. We besteedden niet veel tijd aan de uitleg aan wat een goede hypertext was. Wel gaven we een aantal voorbeelden van wat wij goede blogs vonden.¹ Leerlingen moesten min of meer zelfstandig onze criteria hieruit afleiden. Dat ging voor een deel prima, met name ook omdat blogprogramma's de schrijvers vrij helder en toegankelijk inzicht geven in de vormgevingsmogelijkheden die er zijn. Tegelijkertijd blijken leerlingen hypertext een lastig begrip te vinden. Het uitleggen van wat hypertext is en wat het schrijven daarvan inhoudt, verdient volgend jaar meer aandacht.

De groepen maakten blogs aan op gratis sites op internet, waar blogs in principe een behoorlijke periode blijven staan.² De leerlingen dienden het blog nu te vullen met drie soorten opdrachten. Allereerst waren er opdrachten waarin zij onderzoek deden naar verschillende literaire periodes. Daarbij maakten we zeer dankbaar en veelvuldig gebruik van <www.literatuurgeschiedenis.nl>. Voor iedere periode hadden we een opdracht gemaakt (zie kader voor een voorbeeld). Er waren opdrachten voor de periodes van de middeleeuwen tot en met de nieuwste stromingen in de twintigste eeuw.

Naast de rapportage over de opdrachten dienden de leerlingen een tijdslijn te vervaardigen. Ieder van de besproken periodes moest in niet meer dan drie kernwoorden beschreven worden. Dit met het doel de leerlingen te stimuleren om zich nog eens te bezinnen op de essentie van iedere periode na de inhoudelijk uitwaaiende opdrachten. Tot slot diende er een creatieve (lieft beeldende) vergelijking van drie van de hierboven besproken periodes met de huidige tijd te komen, waarbij ze aangaven wat grote verschillen en overeenkomsten zijn. Om leerlingen te inspireren hadden we een voorbeeldblog gemaakt (zie <www.literatuurgeschiedenis.wordpress.com>).

ACHTTIENDE EEUW kinderliteratuur

In de achttiende eeuw kwam de verlichting in heel Europa op. Ook in Nederland werd de literatuur beïnvloed door verlichtingsideeën. Dat is onder andere te zien aan allerlei nieuwe genres die in die tijd werden ontwikkeld: zo werden reisverhalen geschreven om een andere, betere samenleving voor te stellen en werden er voor het eerst boeken geschreven speciaal voor kinderen. Daarin werden de nieuwste ideeën over opvoeding en onderwijs in de praktijk gebracht. In deze opdracht leer je meer over de kinderliteratuur van de achttiende eeuw.

Opdracht

- Ga naar de site <www.literatuurgeschiedenis.nl>.
- Ga in het submenu 'Achtste eeuw' naar 'Kinderliteratuur' en 'Sara Burgerhart' en lees de paragrafen. Onder aan de paragraaf over kinderliteratuur vind je links naar 'Opvoeding en onderwijs' en 'Hiëronymus van Alphen' en onder aan de paragraaf over Sara Burgerhart een link naar een uitgebreidere paragraaf over hetzelfde onderwerp. Lees die paragrafen ook.
- Beantwoord de onderstaande vragen.
  1. Wat voor nieuwe ideeën ontstonden er in de achttiende eeuw over opvoeding en onderwijs?
  2. Waarom was het nodig om in de literatuur aandacht te besteden aan de opvoeding?
  3. Wat voor soort gedichtjes schreef Van Alphen voor kinderen?
  4. Waarom waren de gedichtjes van Van Alphen zo succesvol?
  5. Bespreek kort een van de gedichten uit de *Kleine gedigten voor kinderen* (niet 'Het lijk'). Het hele boek is te vinden op <www.dbnl.org>, er staat een link onder aan de paragraaf over kinderliteratuur.
  6. Welke belangrijke ideeën over opvoeding zijn terug te vinden in *Sara Burgerhart*?
  7. Wat weten we over Betje Wolff en Aagje Deken, die samen *Sara Burgerhart* schreven?
  8. Hoe is *Sara Burgerhart* opgebouwd? En wat is daarvan het effect op de lezer?
  9. Wat voor ideeën over vrouwen zijn er in *Sara Burgerhart* te vinden?
  10. Hoe komt het dat het met Sara toch nog goed afloopt?
  11. Schrijf een brief aan Sara Burgerhart waarin je haar advies geeft. Dat mag ook een videobrief of brief in stripvorm zijn.

Presenteer de antwoorden op de vragen in een lopende tekst (dus niet per vraag), waarbij je ook gebruikmaakt van links naar extra informatie en verhelderend beeldmateriaal gebruikt (illustraties, foto's, film).

Aardig is dat sommige leerlingen de taal van het blog en van het internet veel beter kenden dan wij

Resultaat

De opdracht voor het blog was inhoudelijk vrij strak ingericht met de opdrachten over verschillende periodes, maar aan de creatieve kant hadden leerlingen veel vrijheid om het blog naar eigen inzicht in te vullen. Over de omvang van de opdracht werd nog wel eens gezucht; de creatieve onderdelen konden onder een deel van de leerlingen wel op bijval rekenen. Net als de vrijheid om veel zelf te bepalen, trouwens.

De vrijheid die leerlingen hadden in het vormgeven en invullen van hun weblog, zorgde voor uiteenlopende resultaten. Aan het ene eind van het spectrum staan groepjes die de vragen beantwoordden en het daarbij lieten. Zie bijvoorbeeld <http://nederlands-weblog.blogspot.nl>: de antwoorden op de vragen zijn aanwezig, maar erg kort. De leerlingen hebben het internet als onuitputtelijke bron van beeldmateriaal wel gevonden, maar ze hebben jammer genoeg maar één afbeelding per periode geselecteerd. Bovendien hebben ze niet of nauwelijks hypertext geschreven. Hun blog is een lineair werkstuk op internet. Het is overigens opvallend hoe snel een weblog er strak en gelikt uitziet, ook als er inhoudelijk weinig te halen valt. De mogelijkheden om een blog scherp vorm te geven zijn heel eenvoudig te gebruiken, waardoor de opmaaklordigheden die bij een gewoon werkstuk horen afwezig zijn.

Aan het andere eind van het spectrum vinden we groepjes die door de vragen aan het denken waren gezet en die met hun blog lieten zien in staat te zijn om creatief te werk te gaan. De leerlingen die het blog <www.literatuur.weebly.com> maakten, hebben goed nagedacht over de opdrachten. Ze laten zien dat ze in staat zijn een heldere tekst in eigen bewoordingen te schrijven. Bovendien hebben ze oog gehad voor de creatieve kant van de zaak en ze hebben met eenvoudige middelen hun blog boven de middelmaat uitgetild. Fraai vonden we bijvoorbeeld onderstaande vergelijking tussen vroeger en nu:

Vroeger werden alle Bijbels met de hand versierd door monniken. Dit heb je vast wel eens gezien, dat de eerste letter van een pagina er heel mooi

en versierd uit ziet. (op het plaatje hiernaast een voorbeeld) Misschien denk je dat dit verleden tijd is, maar op straat kan je het nog steeds vinden, althans iets wat er op lijkt. Overal waar je loopt op straat is wel een spoor van graffiti te vinden. De overeenkomsten zijn dat net als bij de oude boeken de letters versierd werden. Ze worden heel mooi gemaakt en groot met bepaalde patronen. Een verschil is dat bij graffiti vaak veel meer letters zijn gemaakt in plaats van de focus echt op 1 letter te leggen. Want als je namelijk naar het voorbeeld van graffiti kijkt kun je zien dat er veel meer gebeurt dan bij het boek.

Waar mogelijk hebben de groepsleden afbeeldingen bij de begrippen gezocht. Dat toont opnieuw dat ze hebben nagedacht over de opdracht, maar het is bovendien een heel eenvoudige manier om de opdracht net iets extra's te geven. Minimale inspanning, maximaal resultaat.

De echte creatievelingen hebben de opdrachten op een heel eigen wijze geïnterpreteerd. Op <http://blog-nlfracoiseiris.wordpress.com> is bijvoorbeeld een informatief filmpje over het genre van het embleem te zien, gemaakt door de leerlingen zelf. Aardig is dat deze leerlingen de taal van het blog en van het internet veel beter kenden dan wij. Zij imiteerden origineel en met veel enthousiasme instructiefilms en de taal die je ook wel ziet op bijvoorbeeld make-upblogs, die voor hun publiek uiteenzetten hoe de ogen aantrekkelijk opgemaakt dienen te worden. Op een vergelijkbare manier legden ze in hun eigen filmpje uit wat precies een embleem is, en hoe je zelf een embleem kunt schrijven/maken. Ook laten deze leerlingen zien dat ze de vakinhoud uitstekend onder de knie hebben. Over *Sara Burgerhart* schrijven ze bijvoorbeeld:

Elke leesgek – zoals ik – kent de klassieker *Sara Burgerhart*. Het boek was de eerste Nederlandse briefroman. Het gaat over een moderne Amsterdamse vrouw en haar liefdes leven. Het verhaal is verteld door middel door een briefuitwisseling tussen verschillende personages. Het meisje Sara

Burgerhart was voor de schrijfsters Betje Wolff en Aagje Deken de manier waarop ze hun opvatting over opvoeding probeerden uit te leggen. Ze willen laten zien dat het goed is om zelfstandig te worden, maar dat je jezelf niet moet overschatten en niet overmoedig moet worden. Dit kun je dan ook terug vinden in Sara zelf. Toen zij namelijk zelfstandig werd, werd ze wat overmoedig en begon ze haar vrijheid teveel voor lief te nemen.

In het vervolg

Wat zijn de kansen en ontwikkelpunten van deze blog-opdracht? De zelfstandigheid waarmee leerlingen dit proces tot een goed einde hebben gebracht, beviel ons. Op een enkel groepje na hielden de klassen zich aan de deadline – en met een behoorlijk tot goed inhoudelijk resultaat, zoals eerder beschreven. De creativiteit die in veel blogs te herkennen was, vonden wij ook een pluspunt.

We beseffen wel dat als de opdracht meerdere jaren achtereen gebruikt wordt, deze nogal fraudegevoelig is. Het is natuurlijk bijna geen moeite blogs van voorgaande jaren te googelen. Wij proberen nu tot drie varianten van iedere opdracht te komen. Ook proberen we het creatievere deel van de opdracht een grotere rol te laten vervullen.

Verder zouden we ook in komende jaren de genremerken van een blog meer willen benadrukken. Nu hebben we toch voornamelijk gebruikgemaakt van openbare blogprogramma's vanwege hun toegankelijkheid en het gemak waarmee de opdrachten van leerlingen te digitaliseren waren. Het communicatieve van een blog, de mogelijkheid die je hebt om op elkaars werk te kunnen reageren, dat aspect van deze tekstvorm hebben we nu niet in de opdracht betrokken. Dat gaan we in het vervolg zeker doen. Anders kunnen we evengoed de term blog niet meer gebruiken.

Het historischeletterkundeblog gebruikten we ook om binnen ons pta schrijfvaardigheid te trainen en te toetsen. Dat werkte duidelijk als extra motivatie voor de leerlingen: het blog was een belangrijk deelcijfer voor hun overgang. Maar we vinden dat we didactische mogelijkheden van deze werkvorm toch nog te weinig hebben benut. De voordelen van hypertext schrijven die Braaksma, Van den Bergh en Rijlaarsdam (2011) noemen, kunnen nog veel meer worden uitgebuit. Het nadenken over de hoofd- en dieptestructuur van een

tekst is daar een goed voorbeeld van. Dat nadenken wordt door het vervaardigen van een blog wel uitgelokt, maar we hadden op dat punt meer winst kunnen behalen door in de instructie meer aandacht te besteden aan de kwaliteit van schrijven en teksten die we willen zien. De leerlingen die de beste resultaten behaalden, lieten duidelijk zien dat ze in staat zijn om voldoende structuur in hun teksten aan te brengen. De leerlingen die deze opdrachten gemiddeld tot matig/slecht uitvoerden, plakten echter bijna geheel lineaire teksten in een blog. Dan was er weliswaar inhoudelijk aan de eisen van de opdracht voldaan, maar de leerervaring om een hypertext te vervaardigen werd daarbij niet opgedaan. Een gemiste kans.

Tot slot: in 2008 wijdde *Levende Talen Magazine* een themanummer aan literatuurgeschiedenis op de havo. Daarin werden in ieder geval een drietal problemen voor de didactiek van historische letterkunde aan havisten geconstateerd. Het is allereerst lastig om de aandacht van leerlingen voor dit onderwerp in een klassikale presentatie vast te houden; de spanningsboog om naar verhalen te luisteren is kort. Ten tweede staat het onderwerp erg ver van hen af. Ten derde ontbreekt de historische kennis die het mogelijk maakt alle literaire periodes te kunnen plaatsen. Wij vonden met deze blogopdracht een ingang deze problemen aan te pakken. Leerlingen 2.0 deden op deze manier weliswaar globaal, maar vaak ook creatief en altijd zelfstandig leeservaring op met historische teksten. Het project wordt hier op school ook uitgebreid naar atheneum 4. Een eerste kennismaking met het denken en leven van onze (literaire) voorouders kan wat ons betreft niet beter verlopen. ■

Docenten die de gehele opdracht digitaal willen ontvangen, kunnen een e-mail sturen naar <twanrobbe@hotmail.com>.

NOTEN

1. Als positieve voorbeelden lieten we <http://nalden.nl> en <www.geenstijl.nl> zien: zowel in vormgeving als in structuur creatieve blogs. Als voorbeeld van een weinig creatief blog lieten we <www.bloggen.be/astrid_buttiens/archief.php?ID=680761> zien.
2. <www.wordpress.com>, <www.blogger.com> en <www.weblog.nl> zijn voorbeelden van sites waar gratis weblogs aangemaakt kunnen worden.

LITERATUUR

Braaksma, M., Van den Bergh, H., & Rijlaarsdam, G., (2011). Hypertext schrijven en observerend leren als didactiek: Effecten op schrijfvaardigheid en kennisverwerving. *Vonk*, 40(3), 3–23.

agenda

- 24 januari 2014**, Dag van Taal, Kunsten & Cultuur, Groningen, <www.dagvantaalkunstenencultuur.nl>
28 januari 2014, Congres Chinees in het vo, Leiden, <www.ccvocongres.nl>
31 januari 2014, Good Practice Day Talen, Leiden, <www.iclon.leidenuniv.nl>
tot 16 februari 2014, Expositie Sixties, Gorinchem, <www.gorcumsmuseum.nl>
19 maart 2014, Early English, Ede, <www.europeesplatform.nl/vwto>
2 – 5 april 2014, IATEFL International Conference, Harrogate, <www.iatefl.org>
16 mei 2014, Uitreiking Schrijfprijs NT2, Antwerpen, <www.tijdschriftles.nl>
19 september 2014, International Talk Like a Pirate Day, <www.talklikeapirate.com>
20 – 21 maart 2015, Congres Frans, <www.levendetalen.nl>

Early English

Op woensdag 19 maart 2014 vindt de landelijke vwto-conferentie Early English plaats. Vroeg vreemdetalenonderwijs – meestal in het Engels – is bezig aan een opmars. Op veel basisscholen wordt Engels zelfs al vanaf groep 1 gegeven. Tijdens deze conferentie komen alle facetten van vwto langs. Een greep uit het aanbod aan workshops: *classroom English* in de kleuterklas, CLIL in een doorgaande leerlijn, Engels als derde taal, inductief en deductief grammaticaonderwijs, internationalisering, leren lezen en spellen in het Engels, hoogbegaafdheid, differentiatie.

Bovendien zijn er enkele plenaire sessies door onder anderen Rick de Graaff (hoogleraar tweetalig onderwijs), Sander Dekker (staatssecretaris van Onderwijs) en Gregory Poarch (taalwetenschapper University of Tübingen). Ook zal het *Handboek vroeg vreemdetalenonderwijs* gepresenteerd worden.

Voor meer informatie en inschrijving, zie <www.europeesplatform.nl/vwto>.

binnenkort

Herinneringen aan de sixties: de taal

De sixties staan tot 16 februari centraal in een expositie in het Gorcum Museum. Behalve aandacht voor mode (de mini-jurk verscheen voor het eerst), muziek (de Beatles, de Rolling Stones, de Kinks) en ontwerp (zitkuilen, psychedelische prints), komt ook de taal van de jaren zestig aan de orde.

In de jaren zestig verdwenen in rap tempo veel maatschappelijke verschillen. Dat is goed te zien in de veranderingen die ook het Nederlands in die periode onderging. Wat eerst 'onfatsoenlijke' straattaal was, steeg op de maatschappelijke ladder tot omgangstaal: rommel werd rotzooi, een man werd een vent of kerel. Je werd niet langer voor de gek gehouden, maar belazerd; geouwehoerd werd een heel gewoon woord. In de literatuur deed de 'schuttingtaal' zijn intrede in het werk van succesvolle schrijvers als Jan Wolkers en Jan Cremer. Ook het 'langharig werkschuw tuig' zorgde voor de introductie van nieuw idioom: blitskikker, wauw, maf en lullig, weetjewel.

Voor meer informatie over de expositie, zie <www.gorcumsmuseum.nl>. Met dank aan Gijs Brandt

Lp-hoezen uit de sixties met portretten van jazzmusici, gemaakt door Marte Röling

IATEFL International Conference

Van 2 tot 5 april vindt weer de jaarlijkse IATEFL International Conference and Exhibition plaats. Dit jaar komen de docenten Engels uit de hele wereld naar Harrogate. Op het programma staan weer honderden workshops over uiteenlopende onderwerpen die te maken hebben met het geven van Engels als vreemde taal. Verder begint elke dag met een plenaire sessie, die dit jaar verzorgd zullen worden door David Graddol, Kathleen Graves en Michael Hoey.

Voor meer informatie, zie <www.iatefl.org>.

De taal van Rotterdam

Wanneer ben je een echte Rotterdamer? Als je er woont, als je er geboren bent, als je voor Feyenoord bent, of juist voor Sparta? Of simpelweg als je je Rotterdamer voelt? De havenstad aan de Maas trekt al ruim 400 jaar mensen aan die Rotterdamer worden. In de tentoonstelling *Echte Rotterdammers*, die tot 16 maart in het Museum Rotterdam loopt, ervaren bezoekers de oorsprong van typisch Rotterdams gedrag, uiterlijk, werk, eten, geloof en vermaak. Maar ook taal komt ruim aan bod, die volgens Nicole van Dijk en Rob Noordhoek van het Rotterdams Museum onder invloed van de verschillende bevolkingsgroepen tot stand is gekomen. 'De bekende -t achter ik bent, hij/zij bent is gewoon gemak, omdat de taal al moeilijk genoeg was. Dan werd het voor de nieuwkomer al weer een stuk makkelijker', aldus Noordhoek in *Het Parool*.

Voor meer informatie, zie <www.museumrotterdam.nl>.